

De kiezer stemt op zichzelf, maar dan in superhelduitvoering

Wat zullen de verkiezingen in Duitsland en Oostenrijk brengen? Stemmen de kiezers op de degelijke buurman of op iemand die in niets op henzelf lijkt? Sterallures en opvallend gedrag hebben recent nog Donald Trump, Emmanuel Macron en Boris Johnson aan de macht gebracht.

door **HENRI BEUNDERS**

Er komen weer verkiezingen aan, dit keer in het geografische hart van Europa: Duitsland en Oostenrijk. In Duitsland is CDU-leider Angela Merkel (63) als veteraan opnieuw favoriet, de Oostenrijkse zusterpartij ÖVP stuurt de jongste kanselierskandidaat ooit het veld in: Sebastian Kurz (30). Is Merkel de Mercedes onder de Europese politici, Kurz is een brullende Ferrari, flamboyant en ongeneerd ambitieus. Hij stijgt snel in de peilingen. Deze tegenstelling tussen oud/degelijk en nieuw/vurig leidt tot de vraag: waarom stemmen kiezers steeds vaker op onwaarschijnlijke politieke figuren zoals Boris Johnson, Donald Trump Emmanuel Macron, en misschien deze Kurz?

Voor de onverwachte verkiezingsuitslagen – Brexit, Trump, Macron – worden de diepe sociaal-economische kloven aangehaald tussen stad en land, hoog- en laagopgeleid, wit en gekleurd en zo meer. Maar waarom kiest men daarbij de meest onconventionele persoon? Om deze reden: in tijden van persoonlijke nood denkt de kiezer zijn problemen zelf niet meer te kunnen oplossen. Daarom zoekt hij iemand die in bijna geen enkel opzicht op hemzelf lijkt. Zo iemand wordt dan bijna automatisch een messias.

Geblust zelfvertrouwen of de hoop op snelle emancipatie leidt mensen naar een bijna buitenaards persoon: Adolf Hitler, Winston Churchill, Charles De Gaulle, Joop den Uyl. Hitler, geheelonthouder, vegetariër, was een buitenlander en zijn nieuwe heilsgroet kon je ook verwijfd noemen. Churchill was geboren in een kasteel, De Gaulle was een generaal die zei dat politiek te belangrijk was om aan politiek te over laten. Onze premier Den Uyl (PvdA) werd in de campagne van 1977 toegeroepen met 'Jopie! Jopie!' door bouwvakkers op de steigers, terwijl hij in al het uiterlijke – driedelig blauw, geleerdenbril, sigaar – hun tegendeel was. Om dezelfde reden kozen in 2008 velen die chagrijnig waren over het blanke, oorlogszuchtige Bush-establishment een jonge zwarte professor-politicus uit Chicago. En kozen vorig jaar veel

arme blanke plattelanders en middenstanders een bejaarde vastgoedmiljardair uit New York.

In rustige, voorspoedige tijden denkt de kiezer heel anders. Dan kiest men iemand om op de winkel te passen, een nette buurman die wel wat beter is in boekhouden. Wim Kok was zo iemand. De gedachte is dan: ik had het zelf ook wel kunnen doen, maar heb er geen tijd voor. Zo denkt de CDU/CSU-kiezer al jaar en dag over Merkel (1954), gewone buurvrouw die de boel keurig op orde houdt. Hetzelfde geldt voor Mark Rutte, de o zo gewone, maar oké: wel iets leukere buurman.

In de landen met tegenspoed – de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Oostenrijk, Italië en de Oost-Europese landen – is nu echter een nieuw soort succespolitici te zien. Zij doen op radicale wijze wat in onze 'zichtbaarheids-cultuur' iedereen permanent moet doen: *'The Presentation of Self in Everyday Life'* (Ervin Goffman, 1956). Voor de schaamteloosheid van de huidige succespoliticius leverde Silvio Berlusconi (1936) vanaf de jaren negentig de mal, Pim Fortuyn (1948-2002) was zijn beste leerling. In Engeland werd dat Boris Johnson (1964), in Amerika Donald Trump (1946), in Frankrijk Emmanuel Macron (1977), in Oostenrijk Sebastian Kurz (1987). De geboortejaren bevelen dat leeftijd geen rol speelt, alleen een revolutionaire 'kijk-eens-wat-ik-durf!'-houding.

Dit soort politici zijn niet zo zeer het tegenovergestelde van de kiezer zelf, maar meer hun alter ego. Ze zijn de superheld die met hun politiek mediale by Ik Vooruit zo'n mooi rolmodel vormt. En bij die aangekondigde Herculestaak om 'het establishment' weg te vagen, vertonen ze geen sportje twijfel of angst. Dus is de reactie: Wow! Vet! Cool! Dat die anti-establishmentpolitici zelf establishment in het kwadraat zijn, is onbelangrijk; het zijn sterren. In de verering van sterren ervaren de fans letterlijk en figuurlijk verlichting, waardoor zij zelf groter worden.

Dus: hoe meer sterallures en hoe 'authentischer' – lees ongehoord – de uittalingen en het gedrag, hoe beter: elke *start-up* moet im-

Boris Johnson en Sebastian Kurz.

FOTO CHRISTIAN BRUNA/EPA/ANP

mers opvallen. Dat deden Trump en Johnson. En Macron. Hij heeft een vrouw van 64, die (naast twee dochters) een zoon heeft die ouder is dan Macron zelf. Dat intrigeert. Hij riep als minister van Economische Zaken stakers toe dat als ze ook zo'n mooi maatpak wilden als hij, ze niet moesten staken, maar juist harder moesten werken. De beweging die hij begon, noemde hij *En Marche*, EM, zijn eigen initialen. Hij heet nu de zonnekoning-president.

In de Duitse landen is zwart de kleur van de christendemocratie. Sebastian Kurz werd in 2010 als 23-jarige bij de lokale verkiezingen in Wenen voor zijn christelijke ÖVP rond in een zwarte Hummer, de Geil-o-Mobil, met daaronder de slogan: *'Schwarz macht geil'*. Wulpse dames in zwart leer deelt later werd hij staatssecretaris, in

2014 minister van Buitenlandse Zaken (en probeerde toen tevergeefs de clip van YouTube te verwijderen), Maar dat rebelse gedoe deed hem juist goed. Door de nood der tijden van zijn partij werd hij in mei door 98,7 procent van de stemmen gekozen tot kandidaat-kanselier. Hij is Thierry Baudet vele stappen voor.

De uitzondering op al deze campagnes vol showbizz en Blitzkrieg lijkt Duitsland te zijn. Was het de economische voorspoed die de SPD begin dit jaar met honderd procent deed stemmen voor 'buurman' Martin Schulz als lijsttrekker? Het gaat immers zo goed dat de vakbonden niet eens meer loon willen, alleen nog meer vakantiedagen. Houden wat je hebt lijkt dus het devies.

De vraag of in Duitsland onder die nationale zelfgenoegzaamheid

niet toch onzekerheid en angst schuilen die naar iets nieuws doen verlangen, zal worden beantwoord door de score van de echt nieuwster aan het firmament: Christian Lindner, voorman van de liberale FDP. Hij presenteert zich ook als een niet saai popster. Op de zwart-wit posters staat hij heel artistiek met driedagenbaardje, gefotografeerd door de man die ook Rammstein, Iggy Pop en Bastian Schweinsteiger portretteerde. Met slogans als 'Ongeduld is ook een deugd' en 'Voor jou, en jouw recht in het hier en nu gelukkig te worden op de wijze zoals jij dat wilt'. Variant op de slogan waarmee Ed Nijpels (VVD) succes had in 1982: 'Gewoon jezelf kunnen zijn'.

Is het erg als dit soort charismatische hip & happening-politici winnen? Het geluk wil dat door Brexit en Trump op het vasteland de extreemrechtse partijen plotse-

ling té gevaarlijk lijken en hun mantra's op die van een afgedraaide grammofoonplaat. Grijs, saai!

En de gekozenen – 'revolutionair' tot op de verkiezingsdag – worden wakker als gematigde nationalist en machiavellist. Omdat ze weten hoe de wind waait, zeggen ze daarom ook direct 'Eigen land eerst'. Maar ze zeggen het in andere woorden, en niet verbeteren, maar met flair.

Politiek is meer dan ooit een gevecht tussen schijn en werkelijkheid. Maar als er te veel schijn is, klopt de werkelijkheid vroeger of later altijd op de deur. En dan volgt de afrekening. Vraag maar aan Tony *'Cool Britain'* Blair.

Henri Beunders is hoogleraar Ontwikkelingen in de publieke opinie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam

Sebastian Kurz wil korte metten maken in Oostenrijk

De jonge leider van de christen-democraten ziet zichzelf dit najaar al een regering vormen.

door **MARK BLAISSE**

In 1934 hebben Oostenrijkse conservatieven en socialisten op elkaar geschoten; de kogelgaten zijn nog steeds te zien in Wenen. Na WO II is een tweepartijensysteem ingevoerd opdat dit nooit meer zou gebeuren. Onder bondskanselier Bruno Kreisky ging diens sociaal-democratische SPÖ samen met de christen-democratische ÖVP regeren. Pikant detail was dat zeker bij de ÖVP nogal wat ex-nazi's zaten. Maar, beweerde Kreisky, hij kon het zich niet veroorloven capabele lieden, zij het met een smet op hun blaazen, buiten zijn regering te houden.

Het systeem kreeg de naam Proporz, en de twee partijen hebben 43 van de afgelopen 72 jaar inderdaad samen geregeerd. Het resultaat is een land waar politieke netwerken de dienst uitmaken, met een zweem van vriendjespolitiek en doorgestoken kaart. Critici hebben het over katholiek gesjoemel en het diepzwaarte hart van de gemiddelde Oostenrijker. Het land lijkt dekadent in grote vorm te verkeren. Maar er vallen scheuren in het zelfvertrouwen. Het systeem moet anders, maar wie neemt het initiatief?

Aan Proporz wordt al enige jaren getornd. Allereerst door de liberale (rechtse) FPÖ, die in het buitenland bekendheid kreeg dankzij Jörg Haider; vervolgens door de Grünen en de liberale Neos. Zowel de socialisten als de christen-democraten hebben, door economische tegenslagen en stijgende werkloosheid, kiezers verloren. Vicekanselier Reinhold Mitterlehner (ÖVP) besloot op 10 mei de door de SPÖ geleide coalitie op te blazen. Bij de verkiezingen in oktober zullen conservatieven en socialisten om de hoofdprijs strijden.

Dat Sebastian Kurz naar voren is geschoven, is een be-

loning voor jarenlang goed werk in de jeugdbeweging van de ÖVP. Kurz heeft er alles aan gedaan de partij te verjongen, met feesten, fietstochten, festivals en bieravonden. In Wenen is hij immers populair, niet in de laatste plaats omdat hij zich hard opstelt tegenover immigranten. Weners, die zelf veelal derde- en vierdegeneratie-immigranten zijn uit Midden-Europa, hebben last van het banentekort en willen hun goedkopere concurrenten buitenboord houden.

Kurz belooft de vastgeroeste structuren te doorbreken, met name de *Bünde*, de belangenverenigingen die in het hele land de dienst uitmaken. Hij wil het schoolstelsel liberaliseren, evenals de arbeidsmarkt en de subsidieregelingen. Hij zou graag een 'beweging' in gang zetten en liefst samen met de Grünen en leden van de Neos-partij een modern Oostenrijk bouwen. De Franse president Macron is zijn grote voorbeeld.

SPÖ-leider Christian Kern beweert dat Kurz een en al lucht is en is zelf ten langen leste met 'Plan A' gekomen, met infrastructuur hervormingen en een liberalere economie. Kurz zal intussen moeten bewijzen dat hij inderdaad met jong Oostenrijk meedenkt, bijvoorbeeld door het homohuwelijk te omarmen, oude namen van de kieslijsten te schrappen en de onderwijsvakbonden buitenspel te zetten.

Het ziet ernaar uit dat of Kurz of Kern in oktober een regering mag vormen, liefst zonder elkaar. De FPÖ lijkt beider goedvriende partner, misschien aangevoerd met Grünen of Neos – een onwaarschijnlijke combinatie.

En dan te weten dat Kern onlangs nog heeft gezegd dat het oude, vertrouwde Proporz-systeem 'Oostenrijk groot heeft gemaakt'.